

MEDIACJA JAKO JEDNA Z METOD ALTERNATYWNEGO ROZWIĄZYWANIA SPORÓW

Poradnik sporządzony przez Stowarzyszenie Mazowsze Razem w ramach realizacji zadania polegającego na prowadzeniu punktu nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego oraz edukacji prawnej w Powiecie Sierpeckim w roku 2019 ze środków pochodzących z budżetu państwa z części będącej w dyspozycji wojewodów, przez udzielanie dotacji celowej powiatom.

Autor:

Dr Małgorzata Panek,

Mediator przy Sądzie Okręgowym w Płocku

**Stowarzyszenie Mazowsze Razem
Łętowo 3,
09-470 Bodzanów**

**Starostwo Powiatowe w Sierpcu
ul. Świętokrzyska 2a,
09-200 Sierpc**

1. Metody pozasądowego rozwiązywania sporów

Alternatywne metody rozwiązywania sporów (Alternative Dispute Resolution) to mechanizmy zmierzające do zakończenia istniejącego między stronami konfliktu bez potrzeby wszczynania postępowania sądowego. Choć nie istnieje żaden akt prawny wprowadzający obligatoryjne cechy tego rodzaju metod, w literaturze wskazuje się, iż najczęściej charakteryzuje je udział bezstronnej osoby trzeciej, brak formalizmu, prymat rzeczywistych interesów stron nad dogmatyką prawną, bezpośredni udział w rozwiązywaniu sporu oraz konstruktywne współdziałanie między stronami, a także dobrowolność korzystania, polegająca na swobodnym wyborze przez strony danej formy rozwiązywania konfliktu (tak M. Więcko-Tułowicka, Alternatywne metody rozwiązywania sporów z zakresu umów ubezpieczenia – dyrektywa ADR, europejska sieć rozstrzygania sporów Fin-Net, Arbitraż i Mediacja 2013, Nr 3).

Istnieje wiele różnych sposobów pozasądowego rozwiązywania sporów, w tym m.in. mediacja, koncyliacja, negocjacje, czy arbitraż. Do najpopularniejszych należy jednak mediacja i arbitraż. W obu przypadkach w rozwiązaniu sporu uczestniczy bezstronna i niezależna osoba – mediator bądź arbiter. O ile jednak podstawowym założeniem mediacji jest rezygnacja z konfrontacyjnego sposobu działania i ukierunkowanie na rozwiązanie problemu, zawarcie porozumienia, nie zaś rywalizację i dowodzenie racji, o tyle w arbitrażu rozstrzygnięcie sporu strony przekazują osobie bądź osobom przez siebie wybranym, które po dokładnym przeanalizowaniu stanu faktycznego wydają wiążący strony wyrok. Najczęściej są to specjaliści w dziedzinie, której konflikt dotyczy, co gwarantuje profesjonalizm i właściwe zrozumienie podłoża sporu i interesów stron. Arbitraż przybiera postać sądu polubownego niestalego, rozwiązywanego zaraz po wydaniu wyroku, w którym strony same wybierają skład, miejsce orzekania i liczbę arbitrów, bądź instytucjonalnego, funkcjonującego jako stały podmiot orzekający. Mediacja oraz arbitraż różnią się również rolą osób prowadzących. Mediator pomaga stronom dojść do porozumienia, przy czym nie narzuca żadnych rozwiązań. Arbiter posiada tymczasem kompetencję władczego rozstrzygnięcia sporu stron.

Alternatywne metody rozstrzygania sporów mają wiele zalet. Są przede wszystkim szybkie, odformalizowane, tanie i łatwo dostępne. Czynniki te sprawiają, iż widoczny jest znaczący wzrost liczby sporów rozstrzyganych bez udziału sądu.

Na skutek nowelizacji ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim i edukacji prawnej (tj. Dz.U. 2017, poz. 2030 ze zm.) od stycznia 2019 r. poszerzone zostały usługi dostępne w punktach pomocy m.in. o nieodpłatną mediację. W 2019 r. ma ona charakter fakultatywny i dostępna jest jedynie w wybranych punktach, natomiast od 2020 r. będzie dostępna obligatoryjnie w każdym punkcie.

2. Pojęcie i zasady mediacji

Mediacja to dobrowolne i poufne porozumienie stron znajdujących się w konflikcie, w obecności bezstronnej i neutralnej osoby trzeciej – mediatora.

Mediacja opiera się na następujących zasadach:

Dobrowolności – strony uczestniczą w mediacji z własnej woli. Niedopuszczalne jest stosowanie presji ani jakichkolwiek form nacisku. Na początku mediacji strony uzyskują czytelną informację, iż mogą wycofać się z niej na każdym etapie postępowania.

Bezstronności – mediator nie narzuca stronom własnych rozwiązań i nie opowiada się po żadnej ze stron. Strony konfliktu są równouprawnione i powinny być tak samo traktowane. Protokół z mediacji nie zawiera żadnych ocen ani stanowisk stron.

Neutralności – mediator nie angażuje się emocjonalnie w konflikt, pozostaje neutralny dla stron. Mediator nie może czerpać jakichkolwiek korzyści z faktu zawarcia ugody przez strony. Mediator nie powinien podejmować się prowadzenia mediacji w sytuacji, gdy którakolwiek ze stron pozostaje z nim w stosunku pokrewieństwa, powinowactwa, bądź w innym stosunku, który mógłby budzić wątpliwości co do jego bezstronności.

Poufności – wszelkie informacje, które mediator uzyska od stron konfliktu są poufne. Mediator nie może przekazywać ich żadnej instytucji, ani osobie trzeciej. Zasada ta odnosi się również do wszelkich dokumentów, z którymi mediator zapozna się w trakcie trwania postępowania. Przebieg mediacji i stanowiska stron nie mogą być przedmiotem dowodzenia w toku postępowania sądowego.

Akceptowalności – strony muszą akceptować mediatora, innymi słowy pozwolić mu na udzielenie pomocy w wypracowaniu porozumienia. Zasada ta odnosi się również do ustalonych na wstępie pomiędzy mediatorem a stronami konfliktu reguł mediacji.

3. Cele mediacji

Podstawowym celem mediacji jest *zawarcie ugody*, które należy rozumieć szeroko, jako zapobieżenie powstawaniu lub rozwiązywanie sporów. Mediacja zmierza do osiągnięcia porozumienia, akceptowalnego przez każdą stronę. Przeświadczenie stron o słuszności wybranego rozwiązania stanowi najlepszą gwarancję jego realizacji i zapobiega powstawaniu sporów w przyszłości.

Dzięki mediacji strony *uczą się ponownie ze sobą rozmawiać*. Mediacja pozwala na prowadzenie dialogu w sposób nieformalny, bez obecności sędziego, protokolanta oraz pełnomocników procesowych. Rolą mediatora jest aktywne słuchanie stron, które same wypracowują porozumienie. Mediator nie ingeruje w ich wolę, nie docieka prawdy oraz nie wyjaśnia wszelkich okoliczności faktycznych przy pomocy postępowania dowodowego.

Mediacja *zmienia strony konfliktu, kształtując ich postawy oraz relacje z innymi*. Jednocześnie *wzmacnia poczucie odpowiedzialności stron za własne postępowanie oraz promuje aktywne dochodzenie do porozumienia w drodze dialogu*. Mediacja przyczynia się tym samym do budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Z uwagi na szybkość i taniość mediacji – w stosunku do procesu sądowego, mediacja *usprawnia rozwiązywanie sporów*, zmniejszając koszty wymiaru sprawiedliwości jako całości.

4. Zalety mediacji

Stowarzyszenie Mazowsze Razem
Łętowo 3,
09-470 Bodzanów

Starostwo Powiatowe w Sierpcu
ul. Świętokrzyska 2a,
09-200 Sierpc

Postępowanie mediacyjne posiada wiele zalet:

- a) Mediacja jako efektywna metoda rozwiązywania konfliktów pozwala na oszczędność czasu i pieniędzy.
- b) Mediator dąży do dialogu pomiędzy stronami, tak aby umożliwić im sprawiedliwe rozwiązanie sporu. Mediacja jest rozmową stron w obecności mediatora. Mogą się także odbywać indywidualne spotkania mediatora z każdą ze stron.
- c) Mediacja pozwala na uniknięcie stresu związanego z występowaniem w sądzie i przed organami ścigania.
- d) Podczas mediacji żadna decyzja nie zostanie podjęta bez zgody stron, a ugoda może zostać zawarta jedynie w drodze konsensusu.
- e) Strony mediacji w dużym stopniu stosują się do powziętych ustaleń – ze względu na fakt, iż same je uzgodniły.
- f) Mediacja może pomóc w utrzymaniu lub wznowieniu kontaktów pomiędzy stronami, zarówno w stosunkach rodzinnych, biznesowych, sąsiedzkich, jak i innych.
- g) Mediacja umożliwia stronom uzyskanie ugody zatwierdzonej przez sąd, bez prowadzenia skomplikowanego postępowania sądowego, jednocześnie nie zamykając drogi sądowej w przypadku braku jej powodzenia.

5. Rodzaje mediacji i związany z nimi tryb postępowania mediacyjnego

5.1. Mediacje w sprawach karnych

Mediacja w sprawach karnych to sposób dobrowolnego rozwiązywania problemów, powstałych w wyniku przestępstwa, w drodze porozumienia się pokrzywdzonego i podejrzanego lub oskarżonego, z pomocą mediatora. **Mediacja może dotyczyć wszystkich przestępstw oraz odbywać się na każdym etapie sprawy** - zarówno w toku postępowania przygotowawczego, jak i sądowego. Sąd lub referendarz sądowy, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator lub inny organ prowadzący to postępowanie, może urzędu lub

z inicjatywy oskarżonego i pokrzywdzonego skierować sprawę na mediację, wydając postanowienie, w którym wskazuje się mediatora. Skierowanie na mediację możliwe jest **wyłącznie za zgodą pokrzywdzonego i podejrzanego (oskarżonego)**.

Mediacja odbywa się bez udziału prokuratora, policjanta, sędziego, czy dyrektora zakładu karnego. Mediator najpierw kontaktuje się ze stronami konfliktu, wyjaśnia cele postępowania mediacyjnego, ustala miejsce spotkania, informuje o uprawnieniach stron, które też wybierają sposób prowadzenia mediacji – w postaci bezpośredniej („twarzą w twarz”) lub pośredniej (bez osobistego kontaktu). Mediacja może zakończyć się wspólnie wypracowaną ugodą, jak też nie doprowadzić stron do pojednania się. Mediator sporządza sprawozdanie z mediacji, do którego załącza ugodę, jeśli została zawarta. Brak zawarcia ugody nie rodzi dla stron żadnych konsekwencji prawnych. W świetle art. 23 a k.p.k. postępowanie mediacyjne nie powinno trwać dłużej niż miesiąc.

Zawarcie ugody mediacyjnej nie kończy postępowania karnego, ale pozytywnie skutkuje dla stron w jego dalszym przebiegu. W sprawach z oskarżenia publicznego ugodą zawarta przed mediatorem stanowi dokument zawierający zgodne deklaracje stron co do sposobu zakończenia sprawy. Nie ma wprawdzie mocy prawnej (w sprawie musi zostać wydany wyrok), jednak sąd bierze ją pod uwagę przy rozstrzygnięciu sprawy. W sprawach z oskarżenia prywatnego mediacja może być alternatywą obowiązkowego posiedzenia pojednawczego prowadzonego przez sąd przed rozprawą główną. Dzięki mediacji pokrzywdzony uzyskuje szansę na szybsze uzyskanie odszkodowania, zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz przeprosin na zaproponowanych przez siebie warunkach. Osiąga „satisfakcję” psychiczną z możliwości wypowiedzenia swojej krzywdy bezpośrednio sprawcy w czasie spotkania mediacyjnego, co pozwala często poznać motywów zachowania sprawcy. Sprawca zyskuje natomiast łagodniejsze potraktowanie w zakresie możliwości zastosowania wobec niego w miejsce surowszej kary - warunkowego umorzenia postępowania, warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, czy też kary w dolnym progu zagrożenia. Dodatkowo mediacja prowadzi do zmniejszenia kosztów procesu - z uwagi na ograniczenie postępowania dowodowego oraz szybszemu zatarciu skazania poprzez sprawnie prowadzone postępowanie karne.

Postępowanie mediacyjne jest **bezpłatne** - koszty ponosi Skarb Państwa.

Stowarzyszenie Mazowsze Razem
Łętowo 3,
09-470 Bodzanów

Starostwo Powiatowe w Sierpcu
ul. Świętokrzyska 2a,
09-200 Sierpc

5.2. Mediacje w sprawach nieletnich

Mediacja w sprawach nieletnich polega na dobrowolnym rozwiązywaniu problemów powstałych w wyniku czynu zabronionego, na drodze porozumiewania się pokrzywdzonego i nieletniego, z pomocą mediatora. Mediacja może dotyczyć **wszystkich czynów zabronionych oraz mieć istotny wpływ na ocenę postępowania nieletniego dokonaną przez sąd rodzinny**. Mediacja pozwala pokrzywdzonemu wyrazić emocje oraz wypowiedzieć się na temat skutków czynu zabronionego, a także oczekiwań wobec nieletniego. Przyspiesza naprawienie wyrządzonej szkody majątkowej oraz uzyskanie zadośćuczynienia i przeprosin. Dzięki postępowaniu mediacyjnemu, nieletni ma możliwość wpłynięcia na rozwiązanie problemów wynikających z popełnionego czynu zabronionego na zaproponowanych warunkach. Mediacja pozwala mu zrozumieć jaki czyn popełnił oraz jakie związane są nim konsekwencje prawne. Zmniejsza jednocześnie koszty postępowania.

Sąd rodzinny może za zgodą nieletniego i pokrzywdzonego skierować sprawę do mediacji w każdym stadium postępowania. Pokrzywdzony oraz nieletni mają jednocześnie prawo do złożenia wniosku do sądu o skierowanie sprawy do mediacji. Sąd kierując sprawę na mediację wydaje postanowienie, w którym wyznacza mediatora. Postępowanie mediacyjne powinno trwać nie dłużej niż 6 tygodni.

Mediator, po otrzymaniu postanowienia sądu, kontaktuje się z nieletnim, jego rodzicem bądź opiekunem i pokrzywdzonym (jeżeli pokrzywdzony jest małoletni – także z jego rodzicem lub opiekunem) oraz wyjaśnia im cele postępowania mediacyjnego, w tym informuje o przysługujących uprawnieniach. Nieletni i pokrzywdzony decydując się na udział w mediacji, wybierają sposób jej prowadzenia w postaci bezpośredniej (spotkanie „twarzą w twarz”) albo pośredniej (bez osobistego kontaktu).

Mediacja może zakończyć się zawarciem ugody albo pozostawieniem stron w konflikcie. Mediator przekazuje sądowi sprawozdanie z mediacji z dołączoną do niego ugoda, jeśli została zawarta. Zawarcie ugody nie kończy postępowania przed sądem. Sąd bierze jednak pod uwagę i uwzględnia w orzeczeniu fakt prowadzenia mediacji, jak również jej wynik, stosując odpowiednie środki prawne w stosunku do nieletniego.

Postępowanie mediacyjne jest **bezpłatne** - koszty ponosi Skarb Państwa.

5.3. Mediacja w sprawach cywilnych i gospodarczych

Stosownie do treści art. 187 § 1 pkt. 4 k.p.c. jednym z wymogów formalnych pozwu jest wskazanie, czy strony podjęły próbę mediacji lub innego pozasądowego sposobu rozwiązania sporu, a w przypadku gdy takich prób nie podjęto, wyjaśnienie przyczyn ich niepodjęcia. Postępowanie mediacyjne może toczyć się **we wszystkich sprawach, w których dopuszczalne jest zawarcie ugody.** Mediacja stwarza stronom, w tym przedsiębiorcom, szansę na szybkie, tanie i ostateczne rozwiązanie ich sporu w formie polubownego porozumienia. Pozwala jednocześnie utrzymać ich wzajemne relacje, zachować korzystny wizerunek, a także poznać potrzeby drugiej strony, co zmniejsza obciążenie psychiczne związane z sytuacją konfliktową. Wszczęcie postępowania mediacyjnego **przerywa bieg przedawnienia roszczeń.**

Mediacja może być prowadzona przed wszczęciem postępowania sądowego albo po jego wszczęciu oraz zakończyć się zawarciem ugody bądź pozostawaniem stron w konflikcie. Mediację prowadzi się na podstawie umowy o mediację albo postanowienia sądu kierującego strony do mediacji. Warunkiem prowadzenia mediacji jest **zgoda stron na skierowaniem konfliktu do mediacji.** Mediacja w toku postępowania sądowego może odbyć się na każdym jego etapie na wniosek stron. Sąd dostrzegając potrzebę przeprowadzenia mediacji nakłania strony do przestąpienia do mediacji.

Mediatora wspólnie wybierają strony albo mediatora wyznacza sąd. Jeżeli strony nie dokonały wyboru osoby mediatora, sąd, kierując strony do mediacji, wyznacza mediatora mającego odpowiednią wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzenia mediacji w sprawach danego rodzaju, biorąc pod uwagę w pierwszej kolejności stałych mediatorów (art. 183⁹ § 1 k.p.c.).

Postępowanie mediacyjne, prowadzone na podstawie postanowienia sądu, nie powinno trwać dłużej niż trzy miesiące, jednak na zgodny wniosek stron może być przedłużone, jeżeli będzie to sprzyjać ugodowemu załatwieniu sprawy.

Po otrzymaniu postanowienia sądu, mediator kontaktuje się ze stronami, ustalając termin i wskazując miejsce spotkania. Mediator wyjaśnia zasady i przebieg postępowania mediacyjnego oraz pyta, czy strony wyrażają zgodę na mediację. Mediator, strony i inne osoby biorące udział w postępowaniu mediacyjnym są obowiązane zachować w tajemnicy

fakty, o których dowiedziały się w związku z prowadzeniem mediacji. Mediator nie może być świadkiem co do faktów, o których dowiedział się w związku z prowadzeniem mediacji, chyba że strony zwolnią go z obowiązku zachowania tajemnicy mediacji. Bezskuteczne jest powoływanie się w toku postępowania przed sądem lub sądem polubownym na propozycje ugodowe, propozycje wzajemnych ustępstw lub inne oświadczenia składane w postępowaniu mediacyjnym.

W mediacji prowadzonej z mocy postanowienia sądu, mediator przekazuje sądowi protokół z mediacji oraz ugode, o ile została zawarta. W przypadku mediacji prowadzonej przed wszczęciem postępowania sądowego, zawarcie ugody przed mediatorem daje stronom możliwość jej zatwierdzenia przez sąd. Mediator składa wówczas protokół w sądzie, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy według właściwości ogólnej lub wyłącznej. Zatwierdzona przez sąd ugoda ma moc prawną ugody zawartej przed sądem i kończy postępowanie. Zatwierdzenie ugody nie nastąpi, jeśli jest ona sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa, a także gdy jest niezrozumiała lub zawiera sprzeczności. Ugoda zawarta przed mediatorem, którą zatwierdzono przez nadanie jej klauzuli wykonalności, jest tytułem wykonawczym (art. 183¹⁵k.p.c.), pozwalającym na prowadzenie egzekucji komorniczej. W przypadku braku ugody, strony mogą dochodzić swoich praw w postępowaniu sądowym.

Mediator ma prawo do wynagrodzenia i zwrotu wydatków związanych z przeprowadzeniem mediacji, chyba że wyraził zgodę na prowadzenie mediacji bez wynagrodzenia. **Wynagrodzenie i zwrot wydatków obciążają strony.** W postępowaniu sądowym zwolnienie strony od kosztów sądowych rozciąga się również na postępowanie mediacyjne. Jeśli dojdzie do zawarcia ugody, strona otrzyma zwrot 75% opłaty sądowej, którą zapłaciła wnosząc sprawę do sądu. Koszty związane z mediacją są nieporównywalnie niższe od kosztów sądowych związanych z przeprowadzeniem pełnego postępowania sądowego. Wynagrodzenie mediatora w zakresie mediacji sądowych reguluje Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 20 czerwca 2016 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotom wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 921). W przypadku mediacji, do której doszło nie na podstawie postanowienia sądu, wysokość wynagrodzenia mediatora i zwrot jego wydatków wynikają z cennika ośrodka mediacyjnego bądź uzgodnień stron z mediatorem przed rozpoczęciem mediacji.

Stowarzyszenie Mazowsze Razem
Łętowo 3,
09-470 Bodzanów

Starostwo Powiatowe w Sierpcu
ul. Świętokrzyska 2a,
09-200 Sierpc

5.4. Mediacje w sprawach rodzinnych

Mediacja w sprawach rodzinnych polega na rozwiązaniu konfliktu, którego przedmiotem mogą być w szczególności sprawy dotyczące: pojednania małżonków, ustalenia warunków rozstania, sposobu sprawowania władzy rodzicielskiej, kontaktów z dziećmi, zaspokojenia potrzeb rodziny, alimentów, a także sprawy mieszkaniowe i majątkowe, w tym podział majątku. W ramach porozumienia mediacyjnego strony mogą uregulować ważniejsze sprawy dotyczące osoby i majątku dziecka, np. kwestię jego edukacji, wyjazdu za granicę, czy zarządu majątkiem.

Mediacja w obszarze spraw rodzinnych posiada wiele zalet. Pozwala zwłaszcza na samodzielne, bez ingerencji osób trzecich, zdecydowanie o ułożeniu relacji między małżonkami czy między rodzicami a dzieckiem. Sprzyja obniżeniu poziomu negatywnych emocji, stresu, utrzymaniu relacji oraz zrozumieniu potrzeb własnych i drugiej osoby. Dzięki mediacji możliwe jest spojrzenie na spór w sposób bardziej kompleksowy, uwzględniając uczucia stron. Jednocześnie jest to szybszy i mniej kosztowny sposób rozwiązania sporu.

Mediacja może być prowadzona **przed wniesieniem sprawy do sądu albo po wszczęciu postępowania** - na podstawie postanowienia sądu. Każda ze stron może złożyć wniosek o przeprowadzenie mediacji na każdym etapie postępowania sądowego. Sąd dostrzegając potrzebę przeprowadzenia mediacji nakłania strony do przystąpienia do mediacji. **Warunkiem prowadzenia mediacji jest zgoda stron.** Postępowanie mediacyjne, do którego doszło na podstawie postanowienia sądu nie powinno trwać dłużej niż trzy miesiące, jednak na zgodny wniosek stron może być przedłużone, jeżeli będzie to sprzyjać ugodowemu załatwieniu sprawy.

Mediatora wspólnie wybierają strony albo sąd wyznacza mediatora. Jeżeli strony nie dokonały wyboru osoby mediatora, sąd, kierując strony do mediacji, wyznacza mediatora mającego odpowiednią wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzenia mediacji w sprawach danego rodzaju, biorąc pod uwagę w pierwszej kolejności stałych mediatorów (art. 183⁹ § 1 k.p.c.).

Do przebiegu oraz kosztów mediacji w sprawach rodzinnych znajdują zastosowanie uwagi poczynione przy omawianiu mediacji w sprawach cywilnych. W sprawach o rozwód

lub separację konieczne jest potwierdzenie treści ustaleń zapadłych w toku mediacji postanowieniem lub wyrokiem sądu.

Płock, 2019 rok

Stowarzyszenie Mazowsze Razem
Łętowo 3,
09-470 Bodzanów

Starostwo Powiatowe w Sierpcu
ul. Świętokrzyska 2a,
09-200 Sierpc